

PROJEKT**Školská dokumentace v podmínkách zavádění ŠVP do výuky základních škol****Závěrečná zpráva projektu**

1. Úvod

Ze zkušeností škol, které začaly vyučovat v souladu s novými kurikulárními dokumenty, vyplynulo, že jim současná podoba školské dokumentace, zejména třídní knihy a třídního výkazu, nevyhovuje. Podle §28, odst. 1 písm. f) školského zákona 561/2004 Sb. je povinností každé školy vést třídní knihu, která obsahuje průkazné údaje o poskytovaném vzdělávání a jeho průběhu. Vedení dokumentace dále stanovuje vyhláška č. 364/2005 Sb. ve znění vyhlášky č. 389/2006 Sb. o vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a ze školní matriky. Školy mohou školskou dokumentaci vést v elektronické nebo listinné formě.

I když mají školy možnost vytvořit si podobu své vlastní třídní knihy tak, aby v co největší míře vyhovovala specifickým podmínkám školy a její výuce podle školního vzdělávacího programu, tuto pravomoc nevyužívají a pro vedení školské dokumentace používají tiskopisy, které vydává SEVT. Tyto tiskopisy jsou pouze doporučené a současnému trendu výuky podle nových kurikulárních dokumentů již nevyhovují, což potvrzují i četné dotazy, s nimiž se školy obracejí na pracovníky Výzkumného ústavu pedagogického.

Je důležité poskytnout školám takové třídní knihy, které by odpovídaly požadavkům RVP ZV, flexibilně reagovaly na proměnlivost školních vzdělávacích programů a které by vyhovovaly inovativním formám a metodám pedagogické práce škol různých typů či velikostí.

Tato zpráva přináší informace o průběhu dvouleté spolupráce Výzkumného ústavu pedagogického v Praze, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a vybraných základních škol na tvorbě nových školských dokumentů, předkládá konkrétní výsledky pilotního ověřování těchto dokumentů v praxi základních škol a zároveň předkládá finální návrhy čtyř variant třídní knihy a další upravovanou školskou dokumentaci – třídní výkaz pro 1. a 2. stupeň a katalogovou složku žáka (původní katalogový list žáka).

2. Realizace projektu

Problematika tvorby nové podoby školské dokumentace se začala řešit v roce 2007 v rámci úkolu **Školská dokumentace v podmínkách zavádění ŠVP do výuky základních škol** a pokračovala v roce 2008 navazujícím projektem se stejným názvem.

Hlavním cílem projektu bylo **vytvořit kvalitní školskou dokumentaci pro potřeby praxe**. V rámci přípravy této nové školské dokumentace si projektový tým vytýčil dílčí cíle:

- zmapovat situaci na základních školách a zjistit v jakých ohledech stávající školská dokumentace školám vyhovuje či nevyhovuje (metoda zjišťování – dotazník);
- vytvořit návrhy nové podoby školské dokumentace, zejména třídní knihy, třídního výkazu a katalogového listu žáka na základě analýzy dotazníků;
- ověřit návrhy nové podoby školské dokumentace v praxi ;
 - ověřit vhodnost termínů použitých pro záznam výuky (případně navrhnout jiné, více vyhovující termíny);
 - ověřit vhodnost třídních knih po grafické stránce (prostor, řádky, členění částí apod.);
 - ověřit efektivnost všech částí třídních knih (potřebnost, doplnění apod.);

- na základě výsledků pilotního ověřování dopracovat a připravit k vydání nové verze třídních knih, třídních výkazů a katalogové složky žáka.

Samotná realizace projektu byla rozdělena do dvou etap. První etapa (rok 2007) byla zaměřená na tvorbu nových školských dokumentů, druhá etapa (rok 2008) na ověřování nových školských dokumentů v praxi základních škol a vyhodnocení projektu.

První etapa

Prvním krokem byla příprava a realizace dotazníkového šetření na základních školách. Ke spolupráci bylo vybráno dvacet základních škol, jejichž výběr se řídil vytyčenými kritérii jakými jsou různorodost regionů ČR, zařazení škol různého typu (plně organizované, málotřídní i školy vzdělávající žáky se speciálními vzdělávacími potřebami), probíhající výuka podle ŠVP a zájem školy účastnit se projektu. Dotazník k třídní knize i třídnímu výkazu byl sestaven tak, aby poskytoval školám prostor k úvahám o potřebných změnách školské dokumentace z hlediska stávající proměny školy a s ní spojeným novým přístupem k výuce.

Při zpracování výsledků dotazníkového šetření se získalo velké množství připomínek a námětů, jak by měla být školská dokumentace upravena, co činí učitelům při práci s třídní knihou nebo třídním výkazem potíže, v čem vidí problémy.

U **třídní knihy** se nejvíce připomínek soustředilo k části třídní knihy nazvané „Jednotlivým předmětům vyučují“. Školy požadovaly vytvoření dostatečného prostoru pro záznamy povinných a volitelných předmětů, navrhovaly vložení další stránky a vyššího počtu řádků pro podpisy vyučujících. Školy dále uváděly náměty ke způsobu řešení nepovinných předmětů a zájmových útvarů a ke způsobu evidence a záznamů o projektech. Upozorňovaly také na potřebu vyřešit nebo nahradit termín „Probrané učivo“ nějakým vhodnějším pojmem, který by dával možnost vyjádřit směřování výuky k očekávaným výstupům a k utváření klíčových kompetencí žáků. Zároveň zdůraznily potřebu vyřešit, co se bude na této stránce zaznamenávat a jakým způsobem. Některé školy navrhovaly upravit stránku Seznam žáků a požadovaly vytvoření prostoru pro doplnění dalších kontaktů na žáka. Několik návrhů se zabývalo řešením specifických úprav částí třídní knihy pro málotřídní školy, včetně vytvoření varianty celé třídní knihy pro málotřídní školy.

U **třídního výkazu** připomínaly školy hlavně dva okruhy problémů: úpravu „Jmenného seznamu žáků“ a zapisování povinných, volitelných a nepovinných předmětů a zájmových útvarů. Kromě toho se zde získalo mnoho dílčích námětů a inspirací, které lze využít při úpravách jednotlivých částí třídního výkazu pro 1. stupeň a pro 2. stupeň ZŠ.

Druhým krokem bylo zahájení činností v rámci poradního sboru složeného ze zástupců čtyř základních škol, Výzkumného ústavu pedagogického a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Na základě výsledků dotazníkového šetření začal poradní sbor intenzivně připravovat nové verze třídních knih a třídních výkazů, které by reagovaly na aktuální požadavky praxe. Důraz při tvorbě nových dokumentů byl kladen na to, aby všechny záznamy vyplývající z nových potřeb výuky podle ŠVP byly jednoduché, přehledné, smysluplné a zbytečně se v různých dokumentech neopakovaly a tím nezatěžovaly učitele a ředitele škol zbytečnou administrativou.

Nová podoba třídní knihy by měla umožnit školám zachytit nejenom základní informace o organizaci výuky, ale také podchytit důležité aspekty ve vyučovacím procesu pro další didaktickou i evaluační práci učitelů. Na základě požadavků praxe byl záznam průběhu vyučovacím procesu uzpůsoben potřebám výuky podle ŠVP, což učitelům umožní přehledně a systematicky zaznamenávat rozvíjení konkrétních dovedností žáků a taktéž zachytit směřování výuky k očekávaným výstupům a k utváření klíčových kompetencí. Zápisy by měly vystihovat činnostní zaměření výuky a orientaci na dovednosti žáků, měly by být co nejjednodušší a měly by poskytovat kvalitní přehled o způsobu výuky nejen učiteli, ale i vedení školy nebo kontrolním institucím. Nové části třídní knihy dále poskytnou prostor pro zaznamenávání jiných organizačních forem výuky, než je klasická vyučovací hodina – projektů, kurzů a akcí školy. Ucelený systematický přehled těchto aktivit může být pro učitele a vedení školy užitečnou pomůckou

například při závěrečném hodnocení práce třídy v daném školním roce.

Nové třídní výkazy a katalogová složka žáka by měly být administrativně jednodušší a přehledné, zápisy by měly být systematicky ucelené a tyto dokumenty by měly obsahovat všechny důležité údaje požadované platnými legislativními dokumenty pro vedení školní matriky.

Na základě výše uvedených požadavků byly v průběhu podzimu 2007 připraveny čtyři varianty třídní knihy pro základní školy:

- **Varianta A** – Třídní kniha pro 1. stupeň – týdenní záznam průběhu výuky, formát na výšku;
- **Varianta B** – Třídní kniha pro 1. stupeň – týdenní záznam průběhu výuky, formát na šířku (pro málotřídní školy);
- **Varianta C** – Třídní kniha pro 2. stupeň – týdenní záznam průběhu výuky, formát na výšku;
- **Varianta D** – Třídní kniha pro 2. stupeň – denní záznam průběhu výuky, formát na výšku.

Současně s třídními knihami byl připraven i **Manuál k vyplňování třídní knihy**, který podrobněji objasňuje pojmy uvedené v třídní knize a obsahuje podrobné instrukce k vyplňování jednotlivých částí třídní knihy.

Druhá etapa

Druhá etapa představovala ověřování nových školských dokumentů v praxi základních škol a vyhodnocení projektu.

Pilotní ověřování třídní knihy ve vybraných školách (viz tab. č. 1) bylo zahájeno **5. 2. 2008** společným setkáním zástupců základních škol (vedení a vyučující 1. a 6. ročníků, kteří se na ověřování třídní knihy podíleli), zástupců VÚP a zástupců MŠMT. Zde byly učitelům vybraných tříd předány materiály k pilotnímu ověřování třídní knihy, a to konkrétní varianta třídní knihy a Manuál k vyplňování třídní knihy. Aby byly reflektovány důležité akce škol a rozmanité formy výuky, ověřování probíhalo ve 2. pololetí školního roku 2007/2008, konkrétně od **11. 2. 2008** do **27. 6. 2008**.

Seznam škol – pilotní ověřování třídní knihy	
Plně organizované školy	
1	Základní škola Palachova 337 a 283, Brandýs nad Labem
2	Základní škola Hostivice, U Zámecké zdi 1704 Hostivice
3	ZŠ Zachar, Albertova 4062, Kroměříž
4	Základní škola Lesní 575/12, Liberec
5	Základní škola Londýnská 34, Praha 2
6	Základní a mateřská škola Lyčkovo náměstí 6, Praha 8 – Karlín
7	Základní škola Jindřicha Matiegky, Pražská 2817, Mělník
8	ZŠ profesora Švejcara, Mráčkova 3090, Praha 4 – Modřany
9	Základní škola Vodňanská 287, Prachatice
10	Základní škola a Mateřská škola Regionu Karlovarský venkov Sadov 32, Sadov
11	ZŠ Bernarda Bolzana o.p.s., Školní náměstí 199, Tábor
12	Základní škola Terežín, Na Krétě 354, Terežín
13	Základní škola v Turnově, Žižkova 518, Turnov
14	Základní škola a Mateřská škola SNP 2304/6, Ústí nad Labem
15	Základní škola Vrané nad Vltavou, U Školy 208, Vrané nad Vltavou

Školy s 1. stupněm	
16	Fakultní základní škola PedF UK Praha, Chlupova 1800, Praha 5 – Stodůlky
Málotřídní školy	
17	Soukromá ZŠ Adélka, o.p.s., Mašovice 5, Horšovský Týn
18	Základní škola Čeperka, K. Světlé 75, Čeperka
19	Masarykova jubilejní základní škola Hřebeč, Školská 262, Hřebeč
20	Základní škola a mateřská škola Lukavice 57, p. Slatiňany
21	Základní škola Nemyčeves 77, p. Jičín 1
22	Základní škola Rozsochy 64
23	Základní škola a Mateřská škola Suchý Důl 24
24	Základní škola Vyskytná nad Jihlavou 94
Speciální školy	
25	SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Holečkova 4, Praha 5
26	Jedličkův ústav a Základní škola a Střední škola, V Pevnosti 4, Praha 2
27	ZŠ praktická a ZŠ speciální, Ružinovská 2017/20, Praha 4 – Krč
28	ZŠ praktická a Praktická škola Karla Herforta, Josefská 43/4, Praha 1 – Malá Strana
29	Základní škola a mateřská škola pro zrakově postižené, Lazaretní 25, Plzeň
30	Základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, Mohylová 90, Plzeň

Tab. č. 1: Seznam základních škol zapojených do pilotního ověřování třídní knihy.

Samotné pilotní ověřování třídní knihy probíhalo vždy v jedné třídě 1. ročníku a v jedné třídě 6. ročníku. Pilotní málotřídní školy, které na základě výjimky udělené MŠMT vyučují podle ŠVP v plném rozsahu, ověřovaly třídní knihu v té třídě, v níž byl zastoupen 1. ročník. Celkově ze třiceti základních škol bylo do pilotního ověřování zařazeno 31 tříd 1. stupně a 21 tříd 2. stupně.

V průběhu celého pololetí pracovníci VÚP monitorovali na jednotlivých školách proces ověřování třídní knihy, konzultovali s třídními učiteli celkový průběh ověřování z jejich pohledu a shromažďovali jejich připomínky, dotazy a náměty na úpravu dokumentů. Při vyhodnocování pilotního ověřování třídní knihy byla využita celá škála výzkumných metod (analýza ověřovaných dokumentů, analýza zpráv učitelů z pilotního ověřování, analýza záznamu strukturovaného rozhovoru pořízeného pracovníky VÚP při návštěvě pilotních škol apod.).

Ke všem variantám třídní knihy se respondenti vyjadřovali převážně kladně. Pozitivně hodnotili zejména ucelenost, přehlednost, systematickosti, strukturu i obsahové zpracování nového dokumentu. Podle názoru většiny pedagogů obsahují jednotlivé varianty třídní knihy mnoho dalších konkrétních údajů, které jsou tu k dispozici nejen třídnímu učiteli, ale i ostatním vyučujícím. Za kladné považovali pedagogové i zařazení některých nových částí třídní knihy (např. Projektů, Akcí a kurzů, Poučení žáků a žákyň o bezpečnosti a ochraně zdraví v průběhu školního roku). Na 1. stupni ZŠ většina pedagogů uváděla jako přínosnou změnu také nový způsob evidence docházky jednotlivých žáků. Učitelé málotřídních škol velmi ocenili přizpůsobení varianty B specifickým podmínkám vzdělávání v tomto typu školy. Pedagogové 2. stupně kladně hodnotili rovněž možnost týdenního zápisu průběhu výuky, který lépe koresponduje s jejich školními vzdělávacími programy.

Všechny připomínky ze škol shromážděné v průběhu celého pilotního ověřování třídní knihy byly vypořádány a na základě vyhodnocení zaznamenaných připomínek byly všechny **čtyři varianty třídní knihy** upraveny do finální podoby. V souladu s úpravami třídní knihy byl upraven i **Manuál k vyplňování třídní knihy**, který bude školám dostupný v elektronické verzi a ulehčí všem pedagogům práci s novými třídními knihami.

Současně s ověřováním třídních knih byla zpracována i nová podoba dalších školských dokumentů – **třídní výkaz** (pro 1. stupeň a 2. stupeň) a **katalogová složka žáka** vytvořená spojením původních katalogových listů žáka pro 1. a 2. stupeň ZŠ. Na tvorbě obou dokumentů se spolu s pracovníky VÚP podílel i poradní sbor. Podkladem pro novou podobu těchto dokumentů bylo dotazníkové šetření z roku 2007, na základě kterého byly zpracovány i třídní knihy, a taktéž stanovisko poradního sboru z jednání k těmto dokumentům. Na konci května 2008 byly vytvořené návrhy obou dokumentů poskytnuty pilotním školám k připomínkování v elektronické podobě. Všechny jejich připomínky a návrhy na úpravy vycházející z pedagogické zkušenosti učitelů a ředitelů škol při práci s těmito dokumenty byly vypořádány a na základě vyhodnocení vypořádaných připomínek byly Třídní výkaz pro 1. stupeň, Třídní výkaz pro 2. stupeň a Katalogová složka žáka/žákyně ZŠ upraveny do finální podoby.

Finální verze všech nově vytvořených školských dokumentů jsou přílohou k této zprávě. Podrobné výsledky pilotního ověřování třídní knihy ve školách a připomínkového řízení dalších školských dokumentů jsou k dispozici v Oddělení základního vzdělávání Výzkumného ústavu pedagogického v Praze.

3. Závěr

Pilotní ověřování nové školské dokumentace prokázalo potřebu rozšířené nabídky **třídní knihy** pro oba stupně a možnost výběru takové třídní knihy, která bude nejlépe odpovídat konkrétním záměrům a požadavkům jednotlivých škol.

Pro 1. stupeň ZŠ proto vznikly dvě varianty třídní knihy:

- **Varianta A** – vhodná především pro plně organizované školy;
- **Varianta B** – vhodná především pro málotřídní školy vyučující žáky více ročníků v jedné třídě;

Pro 2. stupeň ZŠ vznikly dvě varianty třídní knihy:

- **Varianta C** – s týdenním záznamem průběhu výuky jednotlivých vyučovacích předmětů (styl záznamu výuky 1. stupně);
- **Varianta D** – s denním záznamem průběhu výuky (navazující na původní třídní knihu pro 2. stupeň zaznamenávající výuku v jednotlivých vyučovacích hodinách).

Všechny navrhované varianty nové třídní knihy byly pilotními školami přijaty převážně kladně. Pro ostatní školy zapojené do pilotního ověřování se vybrané varianty třídní knihy stanou podkladem pro tvorbu vlastní třídní knihy, ať už ve formě tištěného dokumentu, či v elektronické podobě.

Další dokumenty, **třídní výkaz** a **katalogová složka žáka**, byly upraveny v souladu s novými variantami třídní knihy a doplněny o nové údaje tak, aby vyhovovaly požadavkům platných legislativních předpisů o vedení školské dokumentace. Vznikne tak **ucelená řada nové podoby školské dokumentace, která bude využita v praxi základních škol**.

Pilotní ověřování nové školské dokumentace na vybraných školách podpořilo principy současné kurikulární reformy školství. Přispělo ke spolupráci pedagogických sborů s vedením školy i vzájemné spolupráci jednotlivých pedagogů. V rámci pilotního ověřování si pedagogové začali více a lépe uvědomovat provázanost jimi vytvořených ŠVP s každodenní pedagogickou praxí.

Průběh a výsledky úprav školské dokumentace přispěly i ke zviditelnění činnosti Výzkumného ústavu pedagogického v Praze. Pedagogové pilotních škol vysoce hodnotili profesionalitu přístupu pracovníků VÚP v celém procesu tvorby a pilotního ověřování nové školské dokumentace.